

Nr 57.

Av herr **Hallén** m. fl., om skrivelse till *Kungl. Maj:t* angående införande av allmän och lika kommunal rösträtt för såväl män som kvinnor m. m.

Redan under den tid, de nya rösträttsbestämmelserna tillämpats, hava i klaraste belysning framträtt den nuvarande kommunala rösträttens bristfullhet och huru långt vi i vårt land alltjämt äro från den jämlikhet inom stat och kommun, som tidsutvecklingen kräver.

I vår motion vid 1914 års riksdag A. K. 42 angående den kommunala rösträttens demokratisering genom att den bleve allmän, lika och personlig, utvecklade vi närmare de oemotsägliga och tungt vägande skäl, som tala härför.

Sålunda framhöllo vi det absurda i att man alltjämt i vårt land genom den 40-gradiga röstskalan grundar vår kommunala självstyrelse på förmögenhetsprincipen, varigenom inflytandet i kommunala angelägenheter blir beroende av vars och en skattebidrag till kommunen, under det man i de flesta andra länder med utvecklad kommunal självstyrelse byggt denna rösträtt (liksom den politiska) på personlighetsprincipen. Hos oss däremot sträcker sig penninginflytandet t. o. m. så långt, att även rent juridiska personer, såsom bolag m. fl. samfälligheter, kunna utöva kommunal rösträtt.

Vi påpekade även, att i de flesta av ovan antydda länder kommunernas befogethet är ungefär lika stor som hos oss och i några av dem t. o. m. större, samt att det icke kunnat påvisas, att den allmänna och lika kommunala rösträtten i dessa länder varit till skada, utan i stället varit ägnad att i högsta grad höja medborgarandan och därigenom främja den kommunala självstyrelsens utveckling i sund och för alla medborgare gagnelig riktning.

Då man försöker försvara en efter större och mindre skattebidrag av-

passad graderad röstskala såsom varande en rättvist avvägd fördelning mellan å ena sidan vissa skyldigheter till kommunen, å andra sidan vissa rättigheter inom densamma, utgår man enligt vårt förmenande från en fullkomligt oriktig föreställning om kommunens väsen och ändamålet med dess funktioner. Kommunen är icke såsom t. ex. bolagen eller andra ekonomiska föreningar en frivillig sammanslutning av personer för främjandet av gemensamma ekonomiska intressen och fördelar i förhållande till vars och ens pekuniära insats i företaget, då det ju kan försvaras, att delägarna rösta efter antalet aktier eller andelar i detsamma. Kommunen är en tvångsförbindelse, då varje svensk medborgare *måste* tillhöra en kommun och därmed också underkasta sig den tvångsmakt, staten förlänat densamma. Den är icke en privaträttslig, utan en *statsrättslig institution* och skall såsom sådan verka för uppfyllandet av statens ändamål på självstyrelseprincipens grundval, och den kan därför också i en del angelägenheter fatta beslut, som ingripa i kommunalmedlemmarnas enskilda liv och näring.

Denna kommunala självverksamhet är numera av en så djup och ingripande betydelse i det modärna samhällslivet, att det redan med hänsyn härtill måste framstå som en absurditet, att den kommunala självstyrelsen skall utövas av en minoritet inom kommunen, något som i allmänhet måste bli fallet, då en graderad röstskala användes, en absurditet, som blir så mycket större, då förmögenhetsförhållandena läggas till grund för denna gradering.

Det måste därför anses såsom fullständigt oriktigt, att rösträtt och skatteplikt göras beroende av varandra i en offentlig institution, vars ändamål alltid bör vara att i så stor utsträckning som möjligt söka främja och förverkliga såväl det helas som varje medlems väl och lycka, vilket endast kan åstadkommas genom den högsta möjliga kraftutveckling av samhällets samtliga medlemmar. Vi anse det rent av orimligt att fortfarande avpassa och gradera rösträtten efter skatteplikten, i synnerhet i en tid, då väl knappast någon på allvar vågar påstå, att den medborgerliga insikten bör mätas efter den större eller mindre förmögenhet, var och en besitter, eller efter den inkomst man lyckats förvärva, mången gång kanske på deras bekostnad, vilka hittills fått nöja sig med minsta möjliga inflytande i samhällets gemensamma angelägenheter.

Det är dock icke endast de nu anförda principiella skälen, hur viktiga och avgörande de än kunna vara, som vi ha att åberopa oss på, då vi nu förnya vårt yrkande på fullt genomförd medborgerlig likställighet

på dessa viktiga områden. I vår motion vid 1914 års riksdag kunde vi påvisa, huru den 40-gradiga röstskalan på ett oberättigat sätt och på de mindre bemedlades bekostnad gynnar det politiska parti, som främst företräder de välsituerade samhällsklassernas intressen, och vi kunde göra detta genom att hänvisa till valstatistiken från 1912 års landstingsval, vilken i ovederläggliga siffror ådagalade, att det moderata partiet, ehuru blott omfattande 44 procent av de röstande, erhöll 60,6 proc. av de ledigblivna platserna, under det att landets tvenne vänsterpartier med 55,8 proc. av de röstande blott fingo besätta 37,7 proc. av platserna.

Nedanstående tablå över 1914 års landstingsmannaval visar förhållandet mellan varje partis antal röstande och deras röststyrka:

Landsbygden.

Parti	Röstande.	Proc.	Röstetal	Proc.
Moderata	99,680	39,2	748,888	48
Liberala	89,340	35,2	433,628	27,8
Socialdem.	64,931	25,5	375,837	24,1

Städerna.

Moderata	22,890	42,8	391,475	56,3
Liberala	14,167	26,5	164,950	23,7
Socialdem.	16,247	30,4	138,024	19,8

Som synes hava med det moderata partiet röstat i städerna 42,8 procent av de röstande och på landsbygden 39,2 procent. Det oaktat är antalet röster hos detta parti så stort, att i städerna partiets röstetal blir större än båda de övriga partiernas röstetal tillhopa. Och på landsbygden, där mer än 60 procent av valmännen röstat med de två vänsterpartierna, komma likväl 48 procent av rösterna på det moderata partiet.

Följande tabell utvisar de röstandes inom varje parti fördelning på några större röstgrupper.

Landsbygden.

	Moderata.	Liberala.	Socialdem.
Valsedlar med 1—5 röster	50,1 proc.	67,6 proc.	53,2 proc.
D:o » 6—11 »	29,2 »	25,4 »	40,6 »
D:o » 12—40 »	20,7 »	7 »	5,9 »

Städerna.

	Moderata.	Liberala.	Socialdem.
Valsedlar med 1—5 röster	19,4 proc.	28,5 proc.	34,2 proc.
D:o » 6—15 »	28,4 »	43,3 »	56,5 »
D:o » 16—40 »	52,2 »	28,2 »	9,3 »

Den gynnade ställning, som den 40-gradiga röstskalan sålunda skänker det moderata partiet, är som synes mest framträdande i städerna, där de stora förmögenheterna avgöra valutgången. Valsedlar med ett röstetal mellan 23 och 40 utgjorde 32,1 procent av de moderata valsedlarna. Det liberala partiet disponerade blott 8,5 proc. dylika valsedlar och blott 0,9 proc. av de socialdemokratiska valsedlarna ägde dylik hög valör. Det orättvisa gynnande av de rika samhällsgrupperna, som här kommer till synes, skärpes än mer genom den omständigheten, att antalet valsedlar av dylikt högt röstvärde ingalunda är ringa, utan utgjorde vid städernas landstingsmannaval icke mindre än 16,2 procent av de avgivna röstsedlarna. Svårigheten för de talrikaste, men de fattigaste medborgargrupperna att bliva vederbörligen representerade belyses av följande uppgifter: Medelrösttalet utgjorde på landsbygden för det moderata partiet 7,5, för det liberala 4,9 och för det socialdemokratiska 5,8. I städerna voro motsvarande siffror 17,1, 11,6 och 8,5. Valda blevo 335 moderata landstingsmän, 170 liberala och 114 socialdemokratiska. Mot varje vald moderat landstingsman svarar på landsbygden 400 valmän med 3,008 röster. Motsvarande siffror för den liberala representanten är 625 och 3,032 och för erhållande av en socialdemokratisk landstingsmannaplats erfordrades 738 valmän och 4,241 röster. I städerna voro siffrorna för de tre partierna i ovan nämnd ordning: valmän 269, 525 och 625 och antalet röster resp. 4,606, 6,109 och 5,309.

Samma ofrånkomliga intryck av förmögenhetsprincipens dominerande ställning över personlighetsprincipen på grund av den graderade kommunala röstskalan giver också siffrorna från de senast förrättade stadsfullmäktigevalen, varom följande översikt lämnas:

Å r 1 9 1 3:

Moderata.....	21,716 röstande	37,9 proc.	488,682 röster	51,9 proc.
Liberala	19,990 »	22,7 »	209,884 »	22,3 »
Socialdem.	21,552 »	37,6 »	226,429 »	24,1 »

Å r 1 9 1 4:

Moderata.....	52,246	röstande	44,2	proc.	1,027,619	röster	57,3	proc.
Liberala	26,146	»	22,1	»	376,482	»	21,	»
Socialdem.	38,845	»	32,8	»	374,627	»	20,9	»

Medelröstetalen voro år 1913 22,5 för det moderata partiet, 16,2 för det liberala och 10,5 för det socialdemokratiska. 1914 års val uppvisar som motsvarande siffror 19,7, 14,4 och 9,6.

Valda blevo:	Å r 1913	Å r 1914
Moderata.....	164	694
Liberala	72	247
Socialdemokrater	47	193

Även vid dessa stadsfullmäktigeval bekräftas erfarenheterna från 1914 års landstingsmannaval om huru de förmögnare klassernas oproportionerligt höga röstetal beröva övriga medborgargrupper deras rättmätiga representation, varjämte de statistiska uppgifterna ådagalägga, vilket massuppåd av röstande, som de fattigare klasserna måste åstadkomma för att kunna erhålla en representant. Mot en moderat stadsfullmäktigerepresentant svarade år 1913 132 valmän med 2,980 röster, medan däremot till ett socialdemokratiskt mandat erfordrades 459 valmän med 4,818 röster. År 1914 kommo på ett socialdemokratiskt mandat 201 röstande, under det att det moderata partiet behövde i medeltal blott 75 valmän för att erövrå en plats.

Då vi således alltjämt äro fjärran från den demokratiska, allmänna och lika kommunala rösträtten, finna vi oss föranlåtna att i denna fråga åter frambära våra yrkanden från 1914 års riksdag.

I sitt utlåtande över vår rösträttsmotion 1912 erkände konstitutionsutskottet i ganska bestämda ordalag, att de nuvarande kommunala rösträttsbestämmelserna äro bristfälliga, ävensom att graderingen av denna rösträtt är godtycklig och ej har något inre fog för sig. Då utskottet det oaktat i stort sett avböjde att vid ifrågavarande tillfälle medverka till undanröjandet av dessa erkända brister, anförde det sådana skäl för en dylik hållning, vilka måste anses alldeles ohållbara för envar, som vill anlägga demokratiska synpunkter på denna fråga.

1914 års konstitutionsutskott bemöter vårt yrkande om skrivelseförslag rörande allmän och lika kommunal rösträtt med att erinra om, att vårt förslag ej antyder några av de garantier, som skulle bli va o undvikliga vid denna rösträtts införande. Enligt vår mening är kontinuiteten i kommunernas ekonomiska förhållanden det område, där vissa garantier för en sund och normal utveckling kunna krävas, men redan nu givas starkt verkande garantier härför genom gällande bestämmelser om kvalificerad röstmajoritet i vissa fall, varjämte vissa kommunala beslut skola underställas högre myndighets godkännande. Utskottet tyckes alltfört anse, att den, som — även utan egen förskyllan — blivit oförmögen att betala sin kommunalskatt, skall avstängas från att t. ex. delta i val av folkskollärare för sina barn, liksom han skall förvägras att delta i beslut om kommunens blivande skatter och övriga ekonomiska frågor.

I fråga om den *lika* rösträtts införande erinrar utskottet om, att rösträttsreformerna år 1907—1909 avsågo en slutgiltig lösning av dessa tvistefrågor. Men samtidigt vidgår utskottet, att många anmärkningar mot den gällande röstskalan blivit resta, men ej blott från dem, som beklaga de lägst beskattades ringa inflytande på den kommunala förvaltningen, utan också från dem, som anse att detta inflytande redan nu är för stort i förhållande till deras skattebidrag. Ehuru vi sällan hört denna senare invändning framföras, vilja vi fästa uppmärksamheten på, huru utskottet blott talar om rikare och fattigare kommunalmedlemmars inflytande på kommunernas *ekonomi*, men med tystnad förbigår frågan om i andra — kommunala och kyrkliga — angelägenheter utan ekonomisk betydelse ett systematiskt undertryckande av de fattigare kommunmedlemmarnas krav och önskemål kan försvaras.

Frånsett alltså, att utskottet inför frågan om kommunernas verksamhet blott talar om deras »förvaltning» och andra ekonomiska frågor, torde det vara ett allt för djärft påstående, att, som utskottet gör, framhålla kommunernas nuvarande liv såsom präglad av »framgångsrik självstyrelse» och »en rask och sund utveckling». Det ofta tryckta ekonomiska läget i många kommuner, fattigvårdens och skolväsendets bristfällighet i avsevärda delar i vårt land gör oss ej hågade att utan vidare underskriva konstitutionsutskottets belåtna omdöme om den 40-gradiga röstskalans goda verkningar.

Gentemot utskottets huvudargument mot en ändring av gällande röstskala såsom innebärande en rubbning av grunden för första kammarens sammansättning och därför fördömlig, vilja vi blott erinra om, att utskottet

vid 1907 och 1909 års riksdagar ej velat anlägga en dylik i själva verket subjektiv synpunkt, utan rent sakligt och objektivt behandlade reformkravet. Det är vår förhoppning, att så också nu skall ske.

I likhet med vad fallet var år 1912 ansåg även 1914 års konstitutionsutskott, att man först borde avvakta en eventuell omläggning av den kommunala beskattningen, innan man ytterligare reformerade den kommunala rösträtten. Vi ha redan förut framhållit det oriktiga i ett sammanblandande av rösträtt och skatteplikt och anse därför också, att dessa båda frågor både kunna och böra lösas oberoende av varandra. Det finnes därför icke heller någon anledning att undanskjuta en genomgripande kommunal rösträttsreform till den ovissa framtid, då den svåra frågan om den kommunala beskattningens omläggning kan vara löst.

Såsom ytterligare skäl för sin avvisande ståndpunkt framhöll utskottet nödvändigheten av vissa begränsningar och inskränkningar i den nuvarande kommunala självstyrelsen i samband med en eventuell rösträttsreform. Bakom detta betraktelsesätt ligger ett misstroende mot de breda folklagren i vårt land, som måste anses som fullkomligt oberättigat. Då den kommunala självstyrelsen hittills kunnat utövas utan dylika inskränkningar under den tid, ett fåtal endast på grund av sin förmögenhetsställning haft ett alldeles dominerande inflytande i kommunala angelägenheter, finnes det icke heller någon anledning att begränsa denna självstyrelse därför, att rösträtten skulle bli mer demokratisk.

Vi komma därför att ständigt framställa vårt krav på en *verkligt demokratisk rösträttsreform*, tills detta krav blivit uppfyllt, under upprepat betonande av att Sveriges *hela* folk måste beredas möjlighet till verklig självstyrelse i såväl stat som kommun. Först då detta skett, har vårt land kommit in i den demokratiska utveckling och självuppfostran, tiden kräver. Det kan icke anföras något enda giltigt skäl, varför vårt folk skulle ha mindre förutsättningar för en kommunal rösträtt på likställighetens grund än till exempel Norges och Danmarks, vilka sedan åtskilliga år äga lika kommunal rösträtt med proportionellt valsysteem.

Då vi därför ånyo framställa kravet på lika kommunal rösträtt och sloandet av den 40-gradiga skalan, anknyta vi härtill även denna gång en begäran om förberedande åtgärder i syfte att göra denna kommunala rösträtt i vida större omfattning *allmän*, än vad förut varit fallet.

Även vilja vi framhålla, att den lösning, frågan om landstingsmans dagtraktamente erhöll vid 1912 års riksdag, i så måtto var ofullständig, att landstingsmän, som äro bosatta i stad, där landstinget hålles, icke

komma i åtnjutande av dylikt traktamente. Då vi icke kunna finna något talande skäl för en dylik inskränkning, kunna vi icke heller anse denna fråga slutgiltigt löst, förrän rätten till dagtraktamente blivit tillerkänd samtliga landstingsmän, varför vi påyrka en dylik ändring i gällande förordning om landsting.

Slutligen vilja vi erinra om, att då man på visst håll anser det olämpligt att i denna tid framföra kravet på genomgripande rösträttsreformer, så måste vi i stället förklara, att just den nuvarande tiden måste göra dessa folkkrav än mer aktuella. Utbyggandet av kommunernas maktbefogenhet är på många områden stätt i rask utveckling och ju mer den kommunala självstyrelsen utvecklas, med desto större bitterhet och grämlelse måste de ekonomiskt sämre ställda samhällsgrupperna se, huru de ökade medborgarrättigheter, som på papperet givas, i realiteten icke hindrat, att en fåtalig rikemansklass behållit sitt övervägande inflytande. Härtill kommer, att den oerhörda och djupgående ekonomiska kris, varmed nationens flertal har att brottas, kommer att driva massor av medborgare ut ur den mödosamt tillkämpade ställning, där de kunnat behålla sina, låt vara, begränsade medborgliga rättigheter. Det kommunala utskyldsstreet kommer nu att visa sin rätta egenart mindre som ett ordentlighetsstreet, utan i stället som ett blint och orättvisst drabbande street, vars orättfärdighet blir allt mer uppenbar. Till och med i Preussen har regeringen i dessa dagar ställt i utsikt vissa demokratiska rösträtts- och valrättsreformer såsom en naturlig gärd av tillmötesgående och förtroende för de medborgare (till största delen politiska motståndare), vilka i denna tid villigt bära den största och tyngsta av alla medborgerliga plikter, den att värna fosterlandet. I vårt land har den militära säkerhetsvakten med åtföljande arbetsförlust i förening med en hårt tryckande dyrtid kräft sådana offer från folkets flertal, att dess ekonomiska ställning allvarligt skadats. Att då i kraft av gällande rösträttslagar låta folkets medborgliga rättigheter minskas i kapp med dess ekonomiska existensmöjligheter, är att illa löna folkets lojala pliktuppfyllelse i denna tid. I förhoppning, att dessa i djupaste mening fosterländska synpunkter skola dominera vid dessa frågors prövning vid årets riksdag, hemställa vi alltså,

*att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville an-
hålla, det Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och för riksdagen
framlägga förslag till sådana ändringar i nu gällande förordningar
angående kommunalstyrelse på*

landet, i stad och i Stockholm, liksom ock i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd, att den kommunala rösträtten kommer att byggas på grundval av allmän och lika rösträtt för såväl män som kvinnor, samt

att riksdagen, intill dess dylikt förslag kan bliva genomfört, för sin del ville antaga nedannämnda förändringar av vissa paragrafer i följande kommunala författningar:

Förordningen om kommunalstyrelse på landet.

§ 4.

Medlem av en kommun på landet är envar som där är mantalsskriven.

§ 8.

Mom. 1. Envar välfrejdad svensk undersåte, som är medlem av en kommun, uppnått tjuguetå års ålder samt enligt 57 § är förbunden att erlägga skatt till kommunen och icke häftar för kommunalutskylder, som förfallit till betalning under sist förflutna kalenderåret, är berättigad att deltaga i kommunalstämmas överläggningar och beslut.

Mom. 2. Enahanda rättighet tillkommer varje välfrejdad kvinna, som är medlem av kommun, uppnått tjuguetå års ålder och är gift med svensk man, som enligt bestämmelserna i föregående moment är kommunalt röstberättigad.

Mom. 3. Den, som står under förmynderskap, må ej utöva rösträtt.

§ 11.

Mom. 1. Varje röstberättigad äger en röst.

Mom. 2. Där — — — — — grunden.

Förordningen om kommunalstyrelse i stad.

§ 3.

Medlem av stadskommun är envar, som där är mantalsskriven.

§ 9.

Mom. 1. Envar välfrejdad svensk undersåte, som är medlem av en stadskommun, uppnått tjuguetå års ålder samt enligt § 57 är förbunden att erlægga skatt och icke häftar för stadsutskylder, som förfallit till betalning under sistförflutna kalenderåret, är berättigad att vid allmän rådstuga delta i överläggningar och beslut i alla de staden rörande angelägenheter, vilka icke enligt rikets grundlagar eller särskilda författningar äro vissa klasser av stadens medlemmar förbehållna.

Mom. 2. Enahanda rättighet tillkommer varje välfrejdad kvinna, som är medlem av en kommun, uppnått tjuguetå års ålder och är gift med svensk man, som enligt bestämmelserna i föregående moment är kommunalt röstberättigad.

Mom. 3. Den, som står under förmynderskap, må ej utöva rösträtt.

§ 11.

Envar, som är röstberättigad vid allmän rådstuga, äger en röst.

Förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm.

§ 2.

Mom. 1. Medlem av kommun är envar, som där är mantalsskriven.

Mom. 2. I såväl — — — — förbehållna.

§ 7.

Mom. 1. Envar välfrejdad svensk undersåte, som är medlem av kommunen, uppnått tjuguetå års ålder

samt enligt § 40 är förbunden att till kommunen erlægga skatt och icke häftar för stadsutskylder, som förfallit till betalning under sist förflutna kalenderåret, är berättigad att i val av stadsfullmäktig deltaga.

Mom. 2. Enahanda rättighet tillkommer varje välfrejdad kvinna, som är medlem av en kommun, uppnått tjuguetå års ålder och gift med svensk man, som enligt bestämmelserna i föregående moment är kommunalt röstberättigad.

Mom. 3. Den, som står under förmynderskap, må ej utöva rösträtt.

§ 9.

Vid valet äger varje röstande en röst.

Förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd.

§ 6.

Vid omröstning följes på landet vad för kommunalstämma och i stad vad för allmän rådstuga stadgat är i avseende på rösträtts utövning och överlåtande på annan person.

De för kommunerna gällande — — — — —
— — — — — vid kyrkostämma företedda.

Förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm.

§ 5.

Mom. 1. Envar, som är berättigad deltaga vid val av stadsfullmäktige, äger å kyrkostämma en röst.

Förordningen om landsting.

§ 10.

Valbar till landstingsman är envar inom landstingsområdet röstberättigad man eller kvinna, som uppnått tjugufem års ålder.

Landstingsman kan ej vara:

a), b), c), och d) (lika med nuvarande bestämmelser).

Gift kvinna, som är röstberättigad, vare ej på den grund, att hon står under mannens målsmansskap, obehörig att utöva uppdrag, varom nu är fråga.

För valbarhet till suppleant erfordras samma egenskaper som för valbarhet till landstingsman.

Landstingsman eller suppleant må ej kunna uppdraget sig avsäga, såvida han ej i fyra år tjänstgjort såsom landstingsman eller uppnått 60 års ålder eller eljest uppgiver hinder, som av landstinget godkännes.

Väljes kvinna till landstingsman eller suppleant, äger hon när som helst avsäga sig uppdraget.

§ 24.

Landstingsman eller suppleant åtnjuter av landstingets medel i dagtraktamente under landstingets möte sex kronor ävensom ersättning för resekostnaden fram och åter beräknad efter skjutslega för en häst, där icke järnväg är att tillgå eller ångbåtslägenhet begagnas, men efter avgiften i andra klassens vagn på järnväg, där sådan finnes, och för en hyttplats eller, när hyttplats ej förekommer, en salongsplats på ångfartyg, där resan såmedelst sker.

Slutligen hemställes, att vederbörande utskott, i händelse av bifall till dessa framställningar, måtte vidtaga de jämkningar i formuleringen av andra paragrafer i här omhandlade förordningar, vilka det finner bli en följd av våra yrkanden.

Stockholm den 27 januari 1916.

Harald Hallén.

Hj. Branting.
F. W. Thorsson.
Bernhard Eriksson.

Herm. Lindqvist.
Viktor Larsson.
Nils Persson.

Erik Palmstierna.
Värner Rydén.
Rick. Sandler.